

Világosító Szent Gergelyre emlékeztek

Tradicionális örmény népzenevel, énekekkel, kvíz játékkal és hagyományos ételekkel ünnepelték Világosító Szent Gergelyt a zuglói örmények. A programot a XII., a XV. a XVII. és a Zuglói Örmény Önkormányzat közösen szervezte.

Világosító Szent Gergely tette államvallássá Örményországban a kereszténységet. Egy monda is kapcsolódik hozzá: a pogány király nem fogadta el a tanait, ezért egy sötét verembe vetette, ahol 14 évig raboskodott. Akkor jutott ki onnan, amikor a király megbetegedett, és az uralkodó nővére végső kétségbeesésében Gergelyt kérlelte, hogy gyógyítsa meg testvérét. Miután ez sikerült, a király és az ország népe is megtért i. sz. 301-re.

„Örményország volt az első keresztény állam a világon, és ez Világosító Szent Gergelynek köszönhető. Ezért ő a legnagyobb szentjeink egyike, az idei volt a huszadik megemlékezés a tiszteletére Zuglóban. 1995-ben alapítottuk meg a kerületi kisebbségi önkormányzatot, amelynek a legtöbb

tagja erdélyi örmény” – mondta *Zárugné Tancsin Katalin*, a Zuglói Örmény Önkormányzat elnöke.

A Zuglói Civil Házban megtartott ünnepségre csaknem száz örmény származású vendég érkezett, nemcsak a rendező kerületekből, de Marosvásárhelyről, Csíkszeredáról és Gyergyószentmiklósról is. Először a Tigrán együttes játszott örmény és magyar népzeneket, majd *Juhász Endre* és *Smuk Tamás* mutatott be autentikus zenét egy hagyományos örmény hangszeren, a dudukon.

A rendezvényen örmény süteményeket és ételeket is felszolgáltak, amelyek közül a mazsolás rizzsel tálalt sült csirkecomboknak volt a legnagyobb sikerük.

Zuglói Lapok - 2016. 06. 11. Kultúra

Balról Zárugné Tancsin Katalin, Krikor atya és Zsigmond Benedek

Az örmény vetélkedő margójára

Nagy megtiszteltetés és egyben kihívás volt számomra a felkérés, hogy pedagógusként, történelemtanárként egy olyan vetélkedő anyagát állítsam össze, ami a történelem tankönyvekben nem szerepel. Segítségemre a diákoknak megadott bibliográfia volt, és az internet, ami kimeríthetetlen információbázisul szolgált mind lexikális ismeret, mint kép és hanganyag tekintetében.

De vajon ebből a kimeríthetetlen forrásból mi fogja érdekelni a diákokat? Mit fognak elolvasni belőle? Mennyire tartják ők érdekesnek azt, amit én annak találok? A feladatok összeállításakor ezek a kérdések kavargtak bennem. Nagy dilemma volt, mennyi anyaországi és mennyi erdélyi vonatkozású kérdés szerepeljen a vetélkedőben.

Próbáltam „tapogatózó” feladatsorokat készíteni. Ha 3-4 válasz közül nagy arányban választják a jó megoldást, akkor bizonyára utána néztek sok mindennek, akkor lehet nehezebb feladatokat is adni. Jó volt látni, hogy a diákok nemcsak évszámokat, eseményeket, idegen szavakat jegyeztek meg, hanem tájékozottságot mutattak vallási, gasztronómiai, és kulturális kérdésekben is. Az örmény vonatkozású erdélyi városok nevezetességeit nagyon sokan ismerték fel, és a zenefelismerésben is állták a sarat.

Gratulálok a felkészítő tanároknak, a diákoknak, akik méltán vívták ki a zsűri elismerését, és teljesen megérdemelten kaptak értékes ajándékokat munkájuk eredményekért. Azt gondolom, hogy mindenki hazavitt valamit, amivel több lett. A hazafelé vezető úton valami ott volt körülöttünk. Információk a fejünkben, a fűszerek illata az orrunkban, szép dallamok a fülünkben, tájak, városok emléke a szemünkben, az ebéd a jó szájjában, egy kis melegség a szívünkben. Az erdélyi örménység. Köszönjük a szervezőknek!

Endrődi Szabolcs

Hegedűs Annamária

Örmények és magyarok a Kaukázusban

Örményország történelme

Az i. e. 9. századtól Urartu erősítette meg átmenetileg hatalmát az Örmény-félföldön. A modern Örményország fővárosát, Jerevánt is az urartui király alapította i. e. 782-ben Erebuni vagy Eribuni néven. Urartu adta egyébként az Ararát nevét, s első királyuk, *Aramu* pedig az Armenia elnevezést.

Kr. e. 600 körül az örmény királyságot az Orontida dinasztia alapította. A teljes függetlenségnek nem örülhettek sokáig, ugyanis az ország jelentős része perzsa fennhatóság alá került, majd *Nagy Sándor* serege foglalta el.

Kr. e. 240 körül a Pártus Birodalom része lett. Egyes források szerint *I. (Nagy)*

Arsak hun királyfi volt. Ő volt a Pártus Birodalom, a hunok és az örmények uralkodója.

Kr. e. 189-ben *I. Artaszész* megteremtette a független örmény államot, mely fénykorát *II. Tigrán* alatt (Kr. e. 95-50) élte.

Megjelentek a színen azonban a rómaiak is Kr. e. 5-ben. Örményországot kétszer is felosztották: Kr. u. 387-ben és 571-ben. A felosztás főszereplői a rómaiak, ismét a perzsák és a görögök voltak.

652-ben Örményország az Arab Birodalom fennhatósága alá került. A 7. századtól kezdve tömegessé vált az elvándorlás a Közel-Kelet országaiba. Örményország kettévált: északon a Bagratidák állama (855-1045) alakult ki Ani fővárossal; délen pedig a Van Királyság jött létre, mely 860 és 908 között állt fenn. Valamivel később, 1080 és 1219 között a *Rubenidák* uralkodtak Kilikia vidékén.

Nagy megrázkódtatást jelentett a bizánci (1064), majd a mongol hadjárat (1236). Az ország ősi területei később török és

orosz megszállás alá kerültek.

Megérkeztek a hunok

A Kr. sz. utáni IV-VI. században (más vélekedések szerint már a II. században) hunok jelentek meg a mai Dagesztán és Azerbajdzsán területén. Az örmények és a grúzok terjesztették a kereszténységet a hunok, az onogur-bolgárok között. A fővárosban, Derbentben több mint 5000 éves épületeket is feltártak a régészek, hatalmas erődtípusrendszerét még a perzsák kezdték el építeni. Derbent városának északnyugati előterében, a hegyek lábánál, több mint száz, a kései hunokhoz köthető kurgántemetkezés található. A nagy arab invázióig, 722-ig éltek itt a hunok.

Mai városnevek Dagesztánban: Khunzakh, Kuchni, Kumli, Kunbatar, Madzhalis, Madzsar Garaolan, Madzsarli (az utóbbi a XIX. századig létezett).

Megérkeztek a magyarok

Tizenhat magyar törzs volt,

a Kárpát-medencébe 7 érkezett. Hová is került a többi? A Kaukázusba! Pontosítunk! Négy Magyarországról beszélhetünk: Magna Hungaria, Dentu-Magyararia, Kummagyararia, Kárpát-medence. Fontos, hogy ezek nem egy időben léteztek.

1. Magna Hungaria

A baskir-magyarok éltek az Ural vidéki hazájukban, a Volgán túli területen a VIII. században. Itt talált rájuk 1236-ban *Julianus* testvér. Az ő országukat – *Fr. Richardus* jegyzőkönyvének szövege nyomán – Magna (H)ungaria néven ismeri a történelem, *Fr. Henricus* jelentése pedig Baschardia néven.

2. Dentu-Magyararia

760 után érkeztek ide a magyarok.

Független szabír állam volt. Beletartozott Kijev is, melyet Álmos fejedelem alapított

840 körül. Központi törzse a Megyer volt. 150 évig állt fenn, s nem került kazár fennhatóság alá. Hadereje sem szolgált a kazár seregben. Önálló háborúkat vívott, 839-ben pl. az Al-Dunánál, 860-ban Krímben, 862-ben a Kárpát-medencében, amint erről *Hinkmár* (806-882) érsek tájékoztatót. A lakosság a 880-888 közötti besenyő előnyomuláskor kettévált. Egy része a besenyő fenyegetés elől régi hazájába, a Kaukázus mögé húzódott vissza, másik része pedig a Dnyeper mögé hátrált, ahol aztán hasonló sorsot ért és szintén idehúzódo onogur törzsekkel kötöttek szövetséget (talán az első vérszerződés) a közös védekezés érdekében. Mind létszámban, mind haderőben a szabírok voltak lényegesebbek a magyarság kialakulá-

3. Kummagyararia

Mint az előbb megtudtuk, a szabír-kazavárd magyarok 880-888 között hagyták el Dentu-Magyarariát, s telepedtek le a Kuma folyó déli vidékén a Kaukázusban. Mai tudásunk szerint itt szerepel a magyar népnév legelső ízben a történelemben, mégpedig „kum- vagy kuma-magyar” alakban. Ezt legjobban az bizonyítja, hogy a Kuma partján felépített fővárosuknak is a Magyar/Madzsar nevet adták. A nép maga kb. 250.000 főt tehetett ki, nagyjából mint a honfoglaló Árpád népe. A főkirály a kündü/kende,

a katonai parancsokat a gyula adta ki. *Klaproth* (1743-1817) szerint fejlett öntözéses földművelést is folytattak. Az öntözőrendszer egy része még az ő korában is működött Kavkasztól keletre.

Szép számmal kerültek elő ún. „Kamennaja Baba” szobrok is, melyek nagyon hasonlítanak a Duna-Tisza közén, illetve a Kassa melletti Keveházán, stb. előkerült szobrocskákhoz. Mindkét arab forrás szerint a magyarok délcegek, erősek, ruházatuk pompázatos, lovaik kitartóak. Megjelenésük tiszteletet parancsoló, de barátságos. Az egész nép tekintélyes, szorgalmas és gazdag. A kettészakadt magyarság Kárpát-Duna medencébe költözött része a kereszténység felvételéig még követek útján kapcsolatban állt a Kuma-vidékiekkel, de a XII.-XIII. században már csak annyi maradt fenn hagyományként, hogy vannak keleten maradt testvéreink.

A XIII. század elején a tatárok támadták és foglalták el a területet, s Kummagyarria is az évszázadokig fennállott nyugati mongol részbirodalom hűbéres tartománya lett.

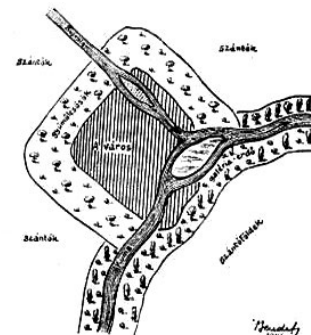
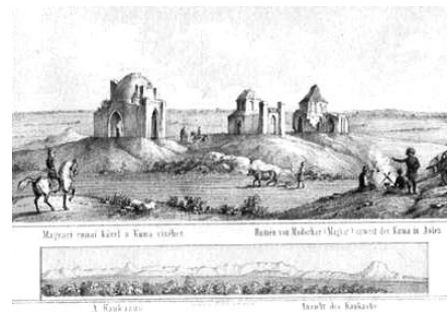
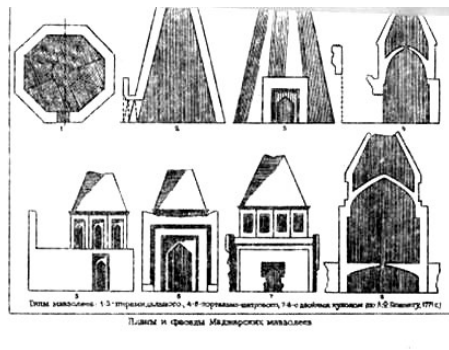
A kaukázusi magyarok létezését a mai hivatalos álláspont megkérdőjelezi, pedig előkerültek a magyarokra oly nagyon jellemző részleges lovas sírok is. Ámde a város határában álló 426 kurgánt soha nem tárták fel. P. A. Diter feltárta a koloszovkai temető sírjait, amelyekben a honfoglaló magyarok emlékének a legközelebbi párhuzamai kerültek elő.

Magyar főváros az 1387-1396 közötti harcokban semmisült meg. Ugyanakkor szóródott végleg szét a kummagyar nép is. *Mahmudi* népbíró tudósítása alapján parancsot adtak ki a város földig való lerombolására. Valószínű, hogy a zavaros időkben a város és a környék magyar lakossága is a hegyek jobban védhető

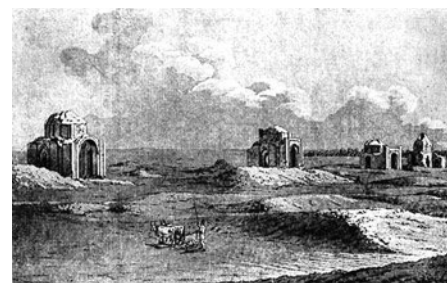
magaslatain keresett menedéket. Erre utal *Gärber* közlése. Viszont *Karamsin* azt említi, hogy Magyar utolsó lakosai Perzsiába költöztek. Csak töredék lehetett. Nyom nélkül mégsem veszthettek el. Utódaiknak valahol élniük kell ma is.

Bálint Gábor a kabardokban sejtette utódaikat. Az abkázok és az oszétek hagyományaiban egyaránt él az a tudat, hogy ők egykoron Magyarban laktak. Nem lehetetlen, hogy néhány magyar nemzetség e szomszédnépekhez menekült.

Magyar városa háromféle házból állott. A gazdagoknak időtálló, égetett anyagból készült palotái voltak. Az épületek másik fajtája a kevésbé tehetősek igényeit elégítette ki. Kőépületek voltak ezek is, de egyszerűbb kivitelben. Az épületek harmadik csoportjába a szegény nép póriás kunyhói, szövevényes, vagy vertfalú vályogviskói és veremlakásai tartoztak. Ezen kívül ott voltak a város szívében a kereskedőnegyed olcsó, faoszlopos tornácú vályogházai is és a nagy körfolyósó bazár, a keleti élet elmaradhatatlan kísérői. A városban agyag csövekből készült vízvezeték volt. A hegységben meleg vizű forrás fakadt, s annak betegséget megelőző hatást véltek.

Magyar város fekvésének vázlata Ibn Battuta leírása nyomán. (Terv. és rajz. Dendély L.)

Vallásuk

Ibn Ruszta szerint a magyarok tűzimádók. *Al Bakri* szerint a magyarok bálványimádók.

Gardizi Jézus-hitűeknek írta le őket.

Kinek van igaza? Mindháromnak, hiszen Kaukázia két igen fontos transzkontinentális útvonal csomópontja, tehát mindenféle eszmeáramlatnak kitett

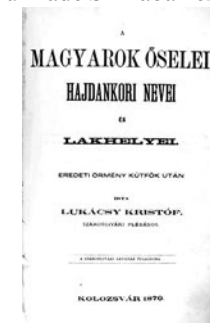
Fejér György

terület volt. Sőt, a 642-es arab hódítás miatt a mohamedán vallással is számolnunk kell.

Jerney János

A keresztény vallás terjedése: „az apostolok közül Tádé Szíriában és Kis-Ázsiában,

András Szkíthiában (!), Fülöp Phrigiában, Bertalan Örményországban és Arábiában, Tamás Arméniában és Parthiában, Simon és Mátyás Etiópiában és Indiában prédikált és térített.”

A kereszténység a Fekete-tenger északi partvidékein a III. század vége felé kezdett gyökeret verni. **Zakariás** rétor feljegyzései szerint viszont Kr. u. 530 táján *Quar duct*, később pedig *Maq* örmény püspök térítgetett sikerrel a kimmériai Boszporusszal szomszédos kaukázusi onogur-magyarok között. Malalas és Theophanes tudósítása szerint pedig Kr. u. 527-528-ban történt térítői kísérlet a Meótisz-vidéki onogur-magyarok között.

A VI. században a kaukázusi népek közül mindenestre keresztények már a Fekete-tenger dél-keleti partjainál lakó abkázok, a tőlük északra élő cserkeszek, sőt a cserkeszföldi Tamanban 536-ban már püspökség is székelt. Ugyancsak 540 körül szervezték meg a krími gótok püspökségét is. Amikor a hun-onogurok az V. században benyomultak Krímbe, közvetlen érintkezésbe kerültek a kereszténységgel. Később, 619-ben *Kürt* fejedelem próbálkozott meg újból nagyobb arányú keresztény térítéssel. Ezeknek az igyekezeteknek megvolt az alapja, mert a bizánci térítők már a VIII. században olyan szép eredményeket értek el, hogy onogur és hun püspökségek alapítására kerülhetett sor.

IV. Ince pápának „Hunnviát és Arbániát” említő 1250. évi bullája teljesen tisztázza a Kuma-menti magyarság katolizálása kezdetének történetét. Elsőként a dominikánusok (domonkosok) jutottak el, minthogy IV. Ince őket küldte oda. Később azonban a ferencesek területe lett. A ferences hittérítők és vértanúk sorából szép számmal tudunk kimutatni hazánkbeli magyarokat is. *Rubruk* (1215/1220-Párizs?,

1270 k.) misszionárius, *IX. Lajos* francia király követe 1253-ban járt Kummagariában, ott találkozott és elbeszélgetett két ott működő pannóniai magyar hittérítő szerzetessel is, akikről azt mondja, hogy az ott élő keresztény magyarok papjai voltak. Takács Ince szerint László testvér (Fr. Ladislaus) a Krímfélsziget biztos, vagyis a hittérítők között a legmagasabb tisztet viselő egyén magyar származású volt. Ez a László testvér egyik, 1287. április 10-én kelt és a rend generálisához (Fr. Mattheus ab Aquasparta) intézett levelének végén felsorolja az elhált rendtagok nevét is. Ezek során találkozunk még egy magyarral: *Fr. Karichinus Ungarus* nevével, aki az egyik helynökségen tolmács szerepét töltötte be.

(Folytatjuk)

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 2016. június 16-i klubdelutánján)

Forrásjegyzék:

1. Padányi Viktor: Dentu-Magyararia
2. Bendefy László: Jeretány
3. Bendefy László: A magyarság kaukázusi őshazája.

(A könyvek megtalálhatók az interneten.)

A Világosító Szent Gergely búcsún az Orlay utcában

Bálintné Kovács Júlia

Márton Áron, az első világháborús katona

A legtöbben Márton Áronra Erdély püspökeként emlékeznek. Pedig papi tanulmányainak megkezdése előtt harcolt a Doberdón, a román fronton és Dél-Tirolban is, sőt többször megesbesült. A későbbi püspök több kitüntetéssel, tartalékos hadnagyként fejezte be az I. világháborús szolgálatot.

Megdöbbenve hallottam nemrég, amint egy sajtótájékoztatón bizonyos nem is túl fiatal újságíró „nehezményezte”, hogy *Mindszenty József* bíboros boldoggá avatása még késik miközben a ROMAN Márton Áron ügye napirenden van...

Nos, jó lenne ha minden magyar, bárhol éljen, többet tudna Áron püspökről. Ezért részleteket közlünk *Kiss Gábor* 2014. novemberében megjelent *írásából*, amelyre A Nagy háború írásban és képen címet viselő blogban akadtam rá.

Márton Áron életének e kevésbé ismert szakaszáról szerencsénkre a bécsi Hadilevéltár, valamint a budapesti Hadtörténelmi Levéltár gyűjteményeiben számos dokumentum tanúskodik.

A legfontosabb irat, az úgynevezett katonai anyakönyvi lap sajnos az ő esetében is megsemmisült az elmúlt évtizedek viharaiiban, így szolgálatára vonatkozóan a katonai levéltárakban megőrzött iratokból pontos képet nem tudunk felvázolni. A dokumentumok, valamint a cs. és kir. székelyudvarhelyi 82. gyalogezred világháborús tevékenységét elbeszélő, 1931-ben Budapesten megjelent, *A cs. és kir. 82. székely gyalogezred története 1883–1919.* című kötet (a továbbiakban: ezredtörténet), továbbá korabeli nyomtatott források segítségével mégis lehetséges néhány, kevesek előtt ismert epizód felvillantása.

Azt tudjuk, hogy 1915 júniusában, az érettségit követően behívót kapott a cs. és kir. 82. székelyudvarhelyi gyalogezred kötelékébe, majd érettségizett fiatakként hamarosan tartalékos hadapródjelölt lett. A tartalékos tisztiiskola elvégzése után az uralkodó 1916. július 1-jével tartalékos zászlóssá léptette elő. A budapesti Hadtörténelmi Levéltárban őrzött kitüntetési javaslata szerint harctéri szolgálatának kezdete 1915. november 6.

(forrás: Márton Áron Múzeum, Csíkszentdomonkos. Köszönjük Nagy József közreműködését!)

Márton Áront több mint 8 havi Isonzó menti szolgálat után 1916. július 19-én érte az első sebesülése. A sérülésről a bécsi Hadilevéltár I. világháborús